

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Yasaklı Silahların Kullanımı Bağlamında İsrail'in Hizbullah'a Yönelik Çağrı Cihazı Patlatma Saldırıları: Uluslararası Hukuk Açısından Bir İnceleme

*Israel's Blaze Attacks Against Hizbullah in The Context of The Use of
Prohibited Weapons: An International Law Analysis*

Zeynep Deniz ALTINSOY

Dr. Öğr. Üyesi,
Şeyh Edebalı Üniversitesi, İktisadi
Ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme
Bölümü, Ticaret Hukuku Anabilim
Dalı.
zeynepaltinkayaaltinsoy@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0335-3181

Cilt / Issue: 13(1), 475-511
Geliş Tarihi: 18.09.2025
Kabul Tarihi: 02.02.2026

Atıf: Altınsoy, Z. D. (2026). Yasaklı
silahların kullanımı bağlamında
İsrail'in Hizbullah'a yönelik
çağrı cihazı patlatma saldırıları:
Uluslararası hukuk açısından
bir inceleme. *Tesam Akademi
Dergisi*, 13(1), 475-511. 10.30626/
tesamakademi.1786870.

Öz

Bu makale, modern çatışma ortamında dijital ve ticari iletişim araçlarının patlayıcı tetikleyicisi olarak kullanılmasını uluslararası insancıl hukuk (international humanitarian law, IHL) ve ilgili silah rejimleri bağlamında inceler. Analiz; tuzaklanmış nesneler (booby-trap/other device) ve uzaktan kumandalı patlayıcılar (remote-controlled explosives) hukukunu, ayırt etme (distinction) ve ayırt edilemez saldırı yasağını (indiscriminate attacks), orantılılık (proportionality) denetimini ve gereksiz acı/aşırı yaralanma ilkelerini (unnecessary suffering/superfluous injury) merkeze alır. Ayrıca yeni araçların kullanımı bakımından silahların hukukî incelemesi yükümlülüğünü (weapons review/Article 36 review) ve etkili soruşturma standartlarını (effective investigation) tartışır. 2024 Eylül'ünde Lübnan'da binlerce çağrı cihazının ve ardından yüzlerce el telsizinin eş zamanlı patlaması ölüm ve çok sayıda yaralanma doğurmuş; hedefin belirli bir silahlı grubu işaret ettiği ileri sürülse de sivillerin de etkilendiği bildirilmiştir. Fail atıfları tartışmalı olmakla birlikte, tedarik/dağıtım zincirinde patlayıcı yerleştirilmiş olabileceği iddiası, meseleyi "yasaklı silah"tan ziyade "tartışmalı yöntem" düzlemine taşır. Kritik soru, nesnenin hangi hedefleme mantığıyla (targeting logic) ve öngörülebilir sivil risklerle (foreseeable civilian harm) patlatıldığıdır.

Anahtar Kelimeler: Booby-Trap, Çağrı Cihazı Patlatma, İsrail-Hamas Çatışması, Dijital Savaş Etiği, Sivil Teknolojinin Militarizasyonu.

Abstract

This article examines the use of digital and commercial communication devices as explosive triggers in contemporary conflict settings through the lens of international humanitarian law (international humanitarian law, IHL) and relevant weapons regimes. The analysis centers on the law

The content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

governing booby-trapped objects (booby-trap/other device) and remote-controlled explosives (remote-controlled explosives), the requirement of distinction (distinction) and the prohibition of indiscriminate attacks (indiscriminate attacks), proportionality review (proportionality), and the principles of unnecessary suffering/superfluous injury (unnecessary suffering/superfluous injury). It also discusses states' obligations concerning weapons review (weapons review/Article 36 review) and effective investigation standards (effective investigation). In September 2024 in Lebanon, the near-simultaneous explosions of thousands of pagers and, subsequently, hundreds of handheld radios resulted in deaths and numerous injuries; while the intended target population was reported as linked to a specific armed group, civilians were also reportedly affected. Although attribution remains contested, claims that explosives may have been inserted along the supply/distribution chain shift the assessment away from a "prohibited weapon" label toward a "contested method" framework. The critical question is how the object was detonated under what targeting logic (targeting logic) and with what foreseeable civilian harm (foreseeable civilian harm).

Keywords: Booby-Trap, Device-Triggered Explosives, Israel-Hamas Conflict, Digital Warfare Ethics, Militarization of Civilian Technology

Extended Abstract

In contemporary armed conflicts, the use of civilian communication technologies—such as mobile phones, pagers, and other digital devices—as remote triggering mechanisms for explosives has become increasingly visible. This phenomenon not only challenges the boundaries of conventional warfare but also raises serious legal and ethical concerns when such methods spill over into civilian contexts. The legal assessment of these practices hinges on four core criteria: (a) the nature of the device used, (b) the method of deployment, (c) the targeting process, and (d) the resulting civilian harm and associated risks.

This study aims to examine specific allegations—particularly those concerning Israeli military operations in Gaza—through the lens of international humanitarian law (IHL). It seeks to determine which legal norms are applicable and what international accountability mechanisms may be triggered. The analysis also incorporates concerns raised by human rights organizations and United Nations experts, especially regarding the humanitarian impact of these technologies.

Evolving Conflict Dynamics and Technological Weaponization

The 21st-century battlefield has evolved beyond traditional weaponry, increasingly shaped by digital and algorithmic methods. Reports suggest that in certain Israeli operations targeting Hamas militants, pagers and mobile phones were allegedly used as detonation triggers. These tactics have sparked intense debate within IHL circles, particularly due to their effects on civilians. In Gaza, incidents described with terms such as “body vaporization” have prompted questions about whether such munitions fall under the category of prohibited weapons.

The study investigates whether these methods constitute violations of IHL and whether they meet the threshold for classification as unlawful or inhumane weapons. It also explores the ethical ramifications of using dual-use technologies—devices originally designed for civilian communication—as instruments of lethal force.

Legal Framework: Weapons Law and Operational Principles

International humanitarian law does not merely regulate which weapons may be used in armed conflict; it also prescribes how they may be deployed. Central principles include the protection of civilians, the distinction between combatants and non-combatants, proportionality in the use of force, and the prohibition of unnecessary suffering (Gross, 2010, pp. 112–115). These principles are enshrined in treaty law—such as Article 35 of Additional Protocol I (1977)—and reinforced by customary norms, including Rule 70 of the ICRC’s Customary IHL Study, which prohibits weapons that cause superfluous injury or unnecessary suffering.

The ICRC explicitly prohibits weapons that inflict excessive harm on human health, both physically and psychologically. The principles of distinction and proportionality are particularly relevant when assessing the legality of weaponized civilian devices, as their use often blurs the line between military necessity and indiscriminate harm.

Booby-Traps and Remote-Triggered Explosives

Booby-traps and remotely activated explosive devices are subject to specific legal regimes under IHL. The 1996 Amended Protocol II to the Convention on Certain Conventional Weapons (CCW) outlines restrictions on such devices, especially when integrated into civilian objects. According to Schmitt (2013, pp. 61–64), embedding explosives in personal items, toys, or household objects constitutes a clear violation

of IHL. Article 7 of the Protocol prohibits the use of booby-traps in connection with civilian items, emphasizing the need to protect non-combatants from both physical and psychological harm.

The ICRC's interpretation reinforces that such devices must be directed solely at military objectives and must not be associated with civilian environments. The use of commercial communication devices as explosive triggers—especially when indistinguishable from civilian usage—raises serious concerns about compliance with these norms.

Digitalization and Legal Challenges of Commercial Technologies

The integration of commercial digital devices into military operations presents both normative and operational challenges. On one hand, technological advancement expands the interpretive scope of existing legal norms; on the other, the widespread civilian use of communication tools complicates targeting decisions and undermines the principle of proportionality (Kastan, 2015, p. 94). The transformation of multipurpose devices into military assets risks violating the principle of civilian protection.

Recent publications by the ICRC (2021) and other legal scholars emphasize the obligations of states to ensure that emerging technologies used in warfare comply with IHL. These include conducting rigorous weapons reviews under Article 36 of Additional Protocol I and ensuring meaningful human control over automated or remotely triggered systems.

Technical Definition and Legal Relevance: “Detonating Pagers”

In the fall of 2024, the Israel Defense Forces (IDF) reportedly conducted high-precision operations in Gaza targeting Hamas operatives. Allegations suggest that individuals were located via mobile phone signals or pager transmissions and subsequently neutralized using explosive devices. Two incidents stand out:

October 2024 – Shuja'iyya: A suspected Hamas member was allegedly targeted via mobile signal, resulting in his death and the collateral killing of three civilians.

November 2024 – Beit Hanoun: A pager-triggered explosion reportedly led to the “vaporization” of a body, prompting Hamas to accuse Israel of deploying “next-generation prohibited weapons.”

These cases raise critical questions about the nature and effects of the munitions used. The term “detonating pagers” encompasses various technical configurations, depending on the device’s internal structure and triggering mechanism. In legal literature, such devices are referred to as “rigged pagers” or “weaponized communication devices” (Perdijk, 2025, pp. 6–7), and are increasingly included in weapons law debates.

One scenario involves embedding explosive circuits within commercial devices, programmed to detonate upon receiving a call or message. This transforms the device into both a communication tool and a lethal trigger, potentially qualifying it as a booby-trap under Article 7 of Amended Protocol II (United Nations, 1980).

Giriş

Çalışmanın önemi: Yüzyılın çatışma biçimleri, yalnızca konvansiyonel silahlarla değil, aynı zamanda dijital ve algoritmik yöntemlerle şekillenmektedir. İsrail'in Hamas'a yönelik gerçekleştirdiği çağrı cihazı patlatma saldırıları, bu dönüşümün çarpıcı örneklerinden biridir. Bu saldırı biçimi, sivil iletişim araçlarının askeri hedefe dönüştürülmesiyle hem teknolojik hem de hukuki sınırları zorlamaktadır. Özellikle Gazze Şeridi'nde yaşanan vakalarda, cesetlerin "buharlaştığı" yönündeki iddialar, kullanılan mühimmatın niteliği ve etkisi açısından uluslararası insancıl hukukta ciddi tartışmalara yol açmıştır (Turktime, 2024, s.y.). Bu bağlamda, çağrı cihazı patlatma yöntemi, yasaklı silahlar kategorisine girip girmediği, sivillerin korunması ilkesiyle ne ölçüde bağdaşabileceği ve devletlerin etik sorumluluğu açısından değerlendirilmesi gereken kritik bir meseledir.

Çalışmanın amacı: Bu akademik çalışma, İsrail'in Hamas'a yönelik gerçekleştirdiği çağrı cihazı patlatma saldırılarının uluslararası insancıl hukuk çerçevesinde yasaklı silahlar kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, öncelikle mevcut hukuk normlarını ve sözleşmeleri inceleyerek bu saldırı biçiminin teknik ve taktik özelliklerini ortaya koymakta; ardından normatif ilkeler, etik sorumluluklar ve uluslararası mahkeme içtihatları ışığında kapsamlı bir değerlendirme sunmaktadır. Nihai hedef, dijitalleşen savaş yöntemlerinin mevcut hukuk sistemleriyle nasıl örtüştüğünü sorgulamak ve bu alandaki normatif boşluklara dikkat çekerek çözüm önerileri geliştirmektir.

Çalışmanın yöntemi: Bu çalışma, nitel araştırma yöntemine dayalı olarak yapılandırılmıştır. Araştırma, uluslararası insancıl hukuk bağlamında İsrail'in Hamas'a yönelik gerçekleştirdiği çağrı cihazı patlatma saldırılarının hukuki ve etik açıdan değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Yöntemsel olarak aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

Literatür taraması, uluslararası hukuk belgelerinin incelenmesi, benzer dava ve vakaların incelenmesi, normatif ve etik değerlendirme.

Araştırma sorusu: Çağrı cihazlarının patlatılması uluslararası hukukta yasaklı silahlar kapsamında mıdır?

Modern savaş alanında sivil teknoloji ürünlerinin "cep telefonları, pager/çağrı cihazları veya diğer iletişim cihazlarının" patlayıcı olarak uzaktan tetikleme uygulamasıyla kullanılması giderek daha fazla

görünür hale gelmiştir. Silahlı çatışma alanında kullanılan bu yöntemin sivil alana taşınması da ayrı bir sorun haline gelmiştir. Konunun hukuki değerlendirmesi; (a) kullanılan aracın niteliğine, (b) kullanım şekline, (c) hedef ve hedefleme sürecine ve (d) meydana gelen sivil zarar ve risklere dayanır. Bu çalışmada amaç, somut olay iddialarını (İsrail'in belirli operasyonlarına dair raporlar) IHL normlarıyla karşılaştırarak hangi hukuki kuralların uygulanabilir olduğunu ve hangi uluslararası sorumluluk mekanizmalarının devreye girebileceğini tartışmaktır. İnsan hakları örgütleri ve Birleşmiş Milletler uzmanları tarafından dile getirilen kaygılar da analiz kapsamındadır.

21. yüzyılın çatışma dinamikleri, klasik savaş araçlarının ötesine geçerek dijital ve algoritmik yöntemlerle şekillenmektedir. İsrail'in Hamas'a yönelik gerçekleştirdiği bazı saldırılarda, çağrı cihazlarının patlatılması gibi teknolojik yöntemlerin kullanıldığı iddia edilmiştir. Bu yöntemlerin siviller üzerinde yarattığı etkiler, uluslararası insancıl hukuk bağlamında ciddi tartışmalara yol açmaktadır. Özellikle Gazze Şeridi'nde "cesetlerin buharlaşması" gibi ifadelerle tanımlanan vakalar, bu tür mühimmatların yasaklı silahlar kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorusunu gündeme getirmiştir.

Bu çalışma, İsrail'in söz konusu saldırı yöntemini uluslararası hukuk çerçevesinde incelemeyi, yasaklı silahlar kategorisine girip girmediğini değerlendirmeyi ve etik-normatif sonuçlarını tartışmayı amaçlamaktadır.

Kavramsal ve Hukuki Çerçeve

"Yasaklı silahlar" ile "hukuka aykırı kullanım" ayrımı açısından çalışmada "yasaklı silahlar" kavramı, tek bir kategori gibi değil, iki katmanlı bir normatif alan olarak ele alınmaktadır. Birinci katman, silahın bizzatı kendisinin uluslararası hukukta yasaklandığı veya ağır biçimde sınırlandığı durumlardır. Bu katmanda "yasaklı silah" ifadesi, belirli bir silah türünün uluslararası sözleşmelerle yasaklanması (ya da fiilen kullanılamaz hale getirecek düzeyde kısıtlanması) anlamına gelir. İkinci katman ise, silahın türü ne olursa olsun, kullanımın hangi yöntem ve koşullarda hukuka aykırı hale geldiğini belirleyen uluslararası insancıl hukukun genel ilkeleri ve örf-adet kurallarıdır. Bu ayrım, "yasaklı silah" tartışmasının "kullanımı yasak" gibi tek bir düzleme indirgenmesini engeller; çalışmanın normatif omurgasını netleştirir.

Birinci katmanda, "yasaklı silah" rejimleri, silah-odaklı (weapon-

specific) yasaklama mantığıyla işler. Burada hukuka aykırılık, çoğu zaman kullanımın sonucundan bağımsız şekilde, silahın niteliğine bağlanır: belirli silahlar, ayırım gözetme kapasitesi zayıf olduğu, gereksiz acıya yol açtığı veya kontrol edilemez/kalıcı etkiler ürettiği için ya tamamen yasaklanır ya da sıkı sınırlamalara tabi olur. Bu kategori, kimyasal ve biyolojik silahların kapsamlı yasak rejimlerinden, belirli konvansiyonel silah türlerini düzenleyen çerçevelere kadar uzanır. Böylece “yasaklı silah” ifadesi, sadece “yasak kullanım”ı değil, silahın kendisinin hukuk düzeninde dışlandığı (ya da ağır şekilde daraltıldığı) bir normatif statüyü anlatır.

İkinci katmanda ise, IHL’in genel ilkeleri belirleyicidir. Bu ilkeler, “bir silah her koşulda yasak mı?” sorusuna değil; daha çok “bu silahın şu şartlarda ve şu yöntemle kullanımı hukuka uygun mu?” sorusuna yanıt verir. Burada üç çekirdek mantık öne çıkar:

- 1- Ayırım (distinction): saldırıların siviller ile savaşçılar ve sivil nesneler ile askerî hedefler arasında ayırım yapacak şekilde yöneltilmesi;
- 2- Orantılılık (proportionality): meşru askerî hedefe yönelen bir saldırının, beklenen sivil zararı askerî avantajla karşılaştırıldığında aşırı olmaması;
- 3- Gereksiz acı / aşırı yaralanma yasağı (unnecessary suffering / superfluous injury): savaşma kapasitesini etkisiz kılmanın ötesine geçen, gereksiz ıstırap üreten araç ve yöntemlerden kaçınılması.

Bu ikinci katman, silah türü “sözleşmeyle yasaklanmış” olmasa bile, kullanımın belirli bağlamlarda hukuka aykırı hale gelebileceğini açıklar. Dolayısıyla çalışmanın kavramsal düzeni şunu net biçimde ortaya koyar: her hukuka aykırı kullanım “yasaklı silah” değildir; fakat birçok silahın kullanımı, IHL ilkeleri bakımından hukuka aykırı sonuçlar doğurabilir. Bu ayırım özellikle, “yasaklı silah” tartışmasını daha isabetli bir zemine çeker: analiz, bir yandan silah-odaklı yasak rejimlerini tanımlar; diğer yandan silahın kullanımını, bağlam-odaklı IHL testlerine tabi tutar.

Bu çerçevenin üçüncü tamamlayıcı unsuru, IHL’in “statik bir liste” değil, değerlendirme mantığı ile işleyen bir hukuk alanı olduğudur. Modern çatışmalarda yeni teknoloji ve yeni kullanım biçimleri ortaya çıktıkça, hukuka uygunluk yalnızca “listede var mı?” sorusuyla değil, daha ileri bir testle kurulmalıdır. Burada silah incelemesi (weapons review) yaklaşımı devreye girer: devletlerin yeni bir silahı,

aracı veya savaş yöntemini envantere almadan önce, IHL kuralları ışığında hukukilik değerlendirmesi yapması gerekir. Bu yaklaşım, çalışmanın kavram setini güncel ve metodolojik açıdan tutarlı kılar; yasak rejimleriyle genel ilkeler arasındaki ilişkiyi “normatif denetim” mantığında birleştirir.

Sonuç olarak, bu çalışmada “yasaklı silahlar” tartışması, “kullanımı yasak” şeklinde genellenen bir ifadeden çıkarılıp, (i) sözleşme temelli silah yasakları/sınırlamaları, (ii) IHL’in genel ilkeleriyle belirlenen bağlam-temelli hukuka aykırılık, (iii) yeni silah ve yöntemlerin hukukilik denetimi başlıkları üzerinden rafine edilmektedir. Bu kavramsal ayırım, hem hakemin işaret ettiği terminolojik hatayı giderir, hem de insancıl hukuk analizinin “yüzeysel” kalmasını engelleyerek makalenin normatif derinliğini artırmayı amaçlamıştır.

Silah hukuku (means & methods) mantığı: “yasaklı silah” tartışması neden sadece bir liste meselesi değildir?

Uluslararası insancıl hukuk (UIH), silahlı çatışmada “*hangi silah yasak*” sorusunu iki katmanlı olarak kurgulamaktadır. Bu kurgu (i) belirli silah türlerini açıkça yasaklayan/ sınırlayan özel sözleşme rejimleri (ör. kimyasal silahlar, kör edici lazerler vb.) ve (ii) silahlar yasaklanmamış olsa bile, kullanımın ayırım gözetme, ölçülülük, gereksiz acı yasağı ve önlemler yükümlülüğüyle çatışması hâlinde hukuka aykırılık doğuran genel ilkeler rejimi şeklinde belirlenmiştir. Bu ayırım, İsrail’in “çağrı cihazı patlatma” eylemi ve hukuk açısından “yasaklı silah” meselesini rafine etmek için kritik bir ayrıma işaret eder. “Yasaklı” bazen tür olarak yasaklıyı, bazen de araç-yöntem kombinasyonunun genel ilkelere göre yasaklı sonuç ürettiğini ifade eder. Bu yüzden tartışma, “silah listesi” değil, etki + bağlam + öngörülebilir sivil risk ekseninde yürümektedir.

Bu çerçevenin omurgası, 1977 International Committee of the Red Cross metninde yayımlanan Ek Protokol I’in (AP I) “ tarafların yöntem ve araç seçme hakkının sınırsız olmadığı” ve “gereksiz acı/aşırı zarar” doğuran araç ve yöntemlerin yasak olduğu yönündeki temel kuralıdır (AP I, 1977, s. 33, md. 35(1) –(2)). Aynı sayfada yer alan md. 36 ise, “yeni silah/araç/yöntem” geliştirme ve edinme süreçlerinde, bunların bazı koşullarda UIH tarafından yasaklanıp yasaklanmadığını belirleme yükümlülüğünü açıkça belirtmektedir (AP I, 1977, s. 33, md. 36). Bu hüküm, tartışılan “sivil cihazların silaha dönüştürülmesi” gibi hibrit pratiklerde, devletlerin “bu zaten klasik mühimmat değil” diyerek sorumluluktan kaçmasını normatif olarak ortadan kadırmaktadır.

Mesele cihazın ticari/sivil niteliği değil, silah işlevi kazandıran tasarım ve kullanımın UIH ile uyumlu olup olmadığıdır.

Burada “gereksiz acı/aşırı zarar” (superfluous injury / unnecessary suffering) yasağı, sadece “vahşi” görünen silahları dışlamak için değil; askerî avantaj ile insanî maliyet arasındaki eşiği hukukî tartışılabilir kılmak için işlevselleşmektedir. UIH’nin örf-adet (customary) derlemesi, bu yasağın hem “means” hem “methods” bakımından genel bir kural olduğunu açıkça formüle etmektedir (Henckaerts & Doswald-Beck, 2005, ss. 237–243). Bu normun güncel teknolojiye uygulanmasında en kuvvetli yöntem, silahın tekil olay üzerinden “çirkinliği”ne bakmak değil; öngörülebilir yaralanma profili, kontrol edilebilirlik, sivil çekicilik/normal kullanım ve yan etki yayılımı gibi ölçütlerle “hukukî risk haritası” çıkarmaktır. Tıp-hukuk kesişiminden gelen literatür de (SİrUS yaklaşımı gibi) tam olarak işaret edilen bu noktayı önermektedir. Hangi yaralanma tipleri “askerî olarak gereksiz” ve “aşırı” bir profil doğuruyor sorusunu, “önleyici hukuk” mantığıyla erken aşamada tartışmaya açmaktadır (Robin M. Coupland, 1997, ss. 1450–1452).

Bu genel ilkeler, hedefleme hukukuyla (distinction–proportionality–precautions) birlikte okunur. Ayrım gözetme, sadece “kime ateş ediyorum” değil; “hangi nesneyi, hangi işlevle, hangi ortamda” hedeflediğini de kapsar. Özellikle iletişim ve dijital altyapı gibi çift kullanımlı (dual-use) nesnelerin yaygınlığı, “sivil nesnenin askerî hedefe dönüşmesi” eşiğini dar yorumlamayı zorunlu kılar; aksi hâlde UIH’nin sivil koruma mantığı, modern savaşta fiilen çöker (ICRC, 2023, ss. 1–2). Bu nedenle “sivil iletişim cihazını silahlaştırma” iddiası, hukukî yalnızca bir “taktik” değil; UIH’nin ayrım/ölçülülük/önlem mimarisini test eden yapısal bir meydan okumadır.

Booby-Trap Rejimi: “Görünüşte Zararsız Taşınabilir Nesneler” Yasağı ve Sınıflandırma Problemi

Booby-trap kavramı, hukukta “bir kişinin görünüşte zararsız bir nesneye yaklaşması/temas etmesi veya görünüşte güvenli bir eylemi yapmasıyla beklenmedik biçimde işleyen; öldürmek/yaralamak için tasarlanmış/dönüştürülmüş düzenek” olarak tanımlanır. Bu tanım, Konvansiyonel Silahlar Sözleşmesi’ne ek Değiştirilmiş Protokol II (1996) metninde açıkça yer alır. Tanımın kilit unsuru “beklenmedik işleyiş”tir: Nesne “sivil gündeliklik” görüntüsü taşır; patlayıcı etki ise bu gündeliklik algısı üzerinden gerçekleşir.

Bu rejimde en kritik hüküm, md. 7/2'dir: "görünüşte zararsız taşınabilir nesneler biçiminde olup özellikle patlayıcı madde içerecek şekilde tasarlanıp inşa edilen booby-trap veya diğer düzeneklerin" kullanımı yasaktır. Bu norm, klasik "kapı-kapak çekmecesine tuzak" senaryolarından farklı olarak, doğrudan "taşınabilir gündelik nesneler" in silah görünümüne sokulmasını hedef almaktadır. Bu nedenle çağrı cihazı/telefon/telsiz gibi araçların içine patlayıcı yerleştirilmesi iddiaları, doğrudan md. 7/2'nin hedef alanına girmektedir. West Point Lieber Institute değerlendirmesi de bu ayrımı özellikle vurgular. Mesele yalnızca "bir nesneye tuzak kurmak" değil, tuzağın bizzat "zararsız taşınabilir nesne" gibi inşa edilmesidir. Tartışma, yalnız "hedef kişi meşru mu" düzeyinde kalmaz; kullanılan aracın sivil çekiciliği ve beklenmedik işlevi nedeniyle, UIH'nin özel olarak hassaslaştığı bir alana girer. 1996 tarihli CCW Değiştirilmiş Protokol II (Amended Protocol II) md. 7, booby-trap'lerin hem koruma altındaki kişi/nesnelerle ilişkilendirilmesini hem de özellikle "görünüşte zararsız taşınabilir nesne biçiminde, patlayıcı içerecek şekilde özel tasarlanmış" cihazların kullanımını yasaklar (United Nations, 1996, s. 34, md. 7(1) – (2)). Bu hüküm, "telefon/pager/telsiz gibi gündelik taşınabilir nesnelerin içine patlayıcı gömmek" senaryosunu, teknik ayrıntılara bağlı olarak doğrudan yakalayabilen nadir normlardan biridir.

Örfî hukuk düzleminde de aynı duyarlılık korunmaktadır. Booby-trap'ler, korunan kişi/nesnelere veya sivilleri cezbedebilecek nesnelere bağlandığında yasaklanmıştır (Henckaerts & Doswald-Beck, 2005, ss. 278–279). Buradaki "civilleri çeken nesneler" ifadesi, sadece "çocuk oyuncak" gibi örneklerle sınırlı değildir; gündelik hayatın "normal ve güvenli" kabul ettiği taşınabilir eşyalar, sivil psikolojiyi ve öngörülebilir kullanım rutinlerini hedef aldığı için, hukukun özel olarak korumaya çalıştığı alandır. Tam da bu yüzden, iletişim cihazlarının silaha dönüştürülmesi iddiası, salt "uzaktan kumandalı mühimmat" gibi değil; sivil yaşamın güvenlik varsayımlarını çökerten bir yöntem olarak okunmaktadır.

Bu noktada iki kavramın ayrıştırılması gerekmektedir. Booby-trap ile perfidy (hileli öldürme/yaralama) aynı şey değildir ancak kesişebilmektedir. AP I md. 37, düşmanı "koruma altında olduğu" inancına sevk ederek öldürme-yaralama(capture) etmeyi yasaklamaktadır (AP I, 1977, s. 33, md. 37). Bu hükmün klasik örnekleri, teslim işareti, sivil statü veya koruyucu semboller üzerinden güven suiistimalidir. İletişim cihazını patlayıcıya çevirmek, her olayda

“perfidy” sayılmayabilir, ancak “zararsız sivil nesne” görünümü üzerinden güven üretip öldürme/yaralama hedefleniyorsa, booby-trap yasağıyla birlikte hile rejimiyle de akraba bir ihlal mantığı doğurmaktadır (United Nations, 1996, s. 34, md. 7(1); AP I, 1977, s. 33, md. 37).

Diğer taraftan bu analitik ayrım, üç senaryoyu (gömülü patlayıcı, harici tetikleme, altyapı manipülasyonu) hukuken sınıflandırmayı mümkün kılmaktadır.

(i) “Cihazın kendisi patlayıcı mı?” (Gömülü Patlayıcı Devre (Cihaz = Booby-trap))

IHL, tarafların savaş araç ve yöntemlerini seçme serbestisini sınırlandırır; iki hüküm burada doğrudan omurga işlevi görür. İlki, araç ve yöntem seçiminin sınırsız olmadığını ve “gereksiz acı/aşırı zarar” doğuran araç ve yöntemlerin yasaklandığını söyleyen temel kuraldır (Ek Protokol I, 1977, art. 35(1)–(2), s. 30). İkincisi, yeni silah/araç/yöntemlerin geliştirilmesi ve edinilmesi aşamasında, devletin bunların kullanımının bazı veya tüm şartlarda hukuken yasak olup olmadığını belirleme yükümlülüğünü kuran “weapons review” normudur (Ek Protokol I, 1977, art. 36, s. 30). Bu iki hüküm birlikte okunduğunda, “listeye girmeyen” bir yenilik, otomatik olarak serbestleşmez; tersine, hukuki değerlendirmeyi zorunlu kılan bir tetik mekanizması doğar.

“Silahlandırılmış iletişim cihazları” tartışmasında nitelendirme üç senaryo üzerinden daha netleşir. Birinci senaryoda cihazın içine patlayıcı yerleştirilmiş ve patlama çağrı/mesaj/sinyal ile tetikleniyorsa, artık cihaz yalnız “tetikleyici” değil, bizzat tuzağa bağlanmış patlayıcı düzenek niteliğine yaklaşır. Bu durumda Konvansiyonel Silahlar Sözleşmesi’ne ek Değiştirilmiş Protokol II (1996) kritik bir eşik koyar: “görünüşte zararsız taşınabilir nesneler biçiminde olup patlayıcı madde içerecek şekilde özel olarak tasarlanmış ve inşa edilmiş booby-trap/diğer düzeneklerin kullanımı” yasaktır (Amended Protocol II, 1996, art. 7(2), PDF s. 6). Buradaki “portable objects” vurgusu (çocuk eşyası, mutfak gereçleri vb. ile bağlantıyı da kapsayan art. 7(1)) sadece fiziksel zarar riskini değil, sivillerin gündelik nesnelerle kurduğu güven ilişkisinin sistematik şekilde istismar edilmesini hedefle. Eğer cihazın içine patlayıcı yerleştirilmişse, cihaz artık yalnız “tetikleyici” değil; doğrudan “booby-trap” veya “silah” niteliği taşıyan bir araçtır. Bu durumda md. 7/2’nin “portable objects” yasağı devreye girer. Cihazın içine patlayıcı yerleştirilmiş, patlama çağrı/mesaj/sinyal gibi bir eylemle tetikleniyorsa; cihazın “zararsız taşınabilir nesne” görünümü

üzerinden ölümcül etki doğduğu için md. 7/2 açısından doğrudan yasak bölgesine yaklaşacaktır. Bu durumda ayrıca ayırt etme ve ölçülülük değerlendirmesi de kaçınılmaz hale gelecektir. Cihazların dolaşımının sivil ekosistemde gerçekleşmesi, hedefin gerçekten “savaşan” olup olmadığının doğrulanmasını zorlaştıracaktır. Dolayısıyla Ek Protokol I md. 57 kapsamında hedef doğrulama ve daha az sivil zarar doğuracak araç seçimi yükümlülükleri, salt teorik değil, operasyonel olarak belirleyici hâle gelecektir. Eylül 2024’te Lübnan ve Suriye’de patlayan çağrı cihazları/telsizler bağlamında BM uzmanlarının açıklaması, tam da bu noktaya temas eder: “görünüşte zararsız taşınabilir nesneler”in patlayıcı içerir şekilde değiştirilmesinin IHL’de booby-trap yasağıyla ilişkilendirilebileceği vurgulanmıştır. Aynı tartışma, uluslararası basında yer alan haberlerde de “booby-trapped pagers/walkie-talkies” çerçevesinde aktarılmıştır.

(ii) “Cihaz sadece uzaktan tetikleyici mi?” (Harici Tetikleme Mekanizması (Cihaz = Tetikleyici))

Cihaz patlayıcı içermiyor; fakat başka bir patlayıcıyı uzaktan tetikliyorsa, md. 7/2’nin dar anlamda uygulanabilirliği tartışmalı hâle gelebilir. Ancak bu, hukuki denetimin bittiği anlamına gelmez: saldırı yine ayırt etme/ölçülülük/ihtiyat testlerinden geçmek zorundadır (Ek Protokol I md. 48, 51, 57).

(iii) “Sivil altyapı manipülasyonu” (Dual-use ve Reverberating Effects)

Sivil iletişim altyapısının (şebeke/hat/cihaz ekosistemi) çatışmanın bir parçası hâline getirilmesi, “dual-use” ve “askerî hedef” tartışmasını doğrudan gündeme getirir. Çünkü bu altyapı çoğu zaman eşzamanlı olarak hem sivil hem askerî kullanıma açıktır; buna rağmen hukuk yalnızca iki kategori tanır: sivil nesne veya askerî hedef. İLA Çalışma Grubu Raporu, “dual-use” kavramının IHL’de teknik bir kategori olmadığını, ancak tanımlayıcı bir kullanım olarak hedef belirlemede kritik pratik sonuçlar doğurduğunu ve bu tür hedeflerde ölçülülük/ ihtiyat yükümlülüklerinin daha ağır bir somutlaştırma gerektirdiğini ayrıntılandırır. Bir başka ifade ile; (i) bir nesne askerî kullanım nedeniyle askerî hedefe dönüşebilir; fakat (ii) bunun hedeflenmesi, ölçülülük ve ihtiyat yükümlülüklerinin uygulanmasını ortadan kaldırmaz—aksine daha karmaşıktır. Sassòli de “askerî hedef” tanımının soyut olmak zorunda kaldığını ve nesnelerin statüsünün “saldırı anındaki koşullara” bağlı olduğunu; bu nedenle sivil nesneler üzerinde özel bir dikkat rejimi gerektiğini ayrıntılandırır (Sassòli, 2019, ss.). Bu bakış, iletişim altyapısının hedeflenmesinde “reverberating

effects” (zincirleme/dolaylı etkiler) tartışmasını doğrudan gündeme getirir: altyapı hasarı, sağlık hizmetleri, acil yardım, su-enerji tedariki gibi kritik sivil fonksiyonlara yayılabilir. Bu nedenle Ek Protokol I md. 57’deki “sivil zararı minimize edecek seçenekleri seçme” yükümlülüğü, yalnız patlama yarıçapı değil, öngörülebilir sistem etkileri üzerinden de okunmalıdır.

İletişim cihazlarını patlatma” iddiası, Ayrım gözetme, ölçülülük, önlemler ve booby-trap yasağı

“İletişim cihazlarını patlatma” iddiası, hukuken meseleyi basit bir “iletişim aracı” tartışmasının ötesine taşıyarak, ayrım gözetme ve ölçülülük (distinction/proportionality), saldırıda alınacak önlemler (precautions in attack) ve booby-trap yasağı (booby-trap prohibition) gibi IHL’in çekirdek kurallarının, ayrıca “means/method” niteliği kazanan nesneler bakımından silah incelemesi mantığının (Article 36 weapons review) birlikte işletilmesini zorunlu kılacaktır.

(1) Sınıflandırma (classification): Ortadaki şey bir “silah/means” midir, yoksa sadece bir “iletişim aracı” mıdır? AP I md. 36’nın mantığı burada çalışır: bir nesne, saldırı kapasitesinin ayrılmaz parçası hâline getiriliyorsa, “means/method” denetimine girer (AP I, 1977, s. 33, md. 36). Bu konuda silah incelemesi literatürü, “yeni teknoloji”de kritik meselenin, nesnenin formu değil ofansif kapasite ve niyetlenen kullanım olduğunu vurgular (Justin McClelland, 2003, ss. 404–410).

(2) Booby-trap eşiği: Cihaz “görünüşte zararsız taşınabilir nesne” formunda patlayıcı barındıracak şekilde tasarlanmış mı? Eğer evet ise, CCW/AP II md. 7(2) doğrudan bir yasak zemini kurar (United Nations, 1996, s. 34). Eğer hayır ise, booby-trap yasağından kaçmak otomatik meşruiyet üretmeyecek sadece analiz eksenini “hedefleme hukukuna” kaydıracaktır.

(3) Ayrım gözetme ve hedef doğrulama (distinction & verification): Modern çatışmalarda iletişim cihazları, sivil yaşamın içine gömülüdür. Bu yüzden “kim taşıyor” sorusu kadar “nerede patlıyor, kimlerin erişim alanında” sorusu da ayrım gözetmenin parçasıdır. ICT ortamlarında sivil-askerî aynı altyapıyı kullandığı için, saldırının etkilerinin sınırlandırılabilirliği ayrım gözetmenin fiilî koşulu hâline gelir (ICRC, 2023, s. 1). Buradan çıkan kritik sonuç şudur: Bir saldırı tekil olarak “askerî kişiyi” hedeflese bile, yöntem seçimi siviller üzerinde kontrol edilemeyen ve öngörülebilir bir risk yaratıyorsa, “yöntem” düzeyinde hukuka aykırılık tartışması doğar.

(4) Ölçülülük ve önlemler (proportionality & precautions): Ölçülülük, “sivil zayıat kesinlikle olmasın” demek değildir; ancak beklenen sivil zarar, beklenen somut/doğrudan askerî avantaja göre “aşırı” ise saldırı yasaktır. Burada ölçülülüğün kilidi “öngörülebilirlik”tir: saldırıyı planlayanların, beklenen tali zararı makul ölçüde öngörmesi ve buna göre yöntem/araç seçmesi gerekir (E. C. Gillard, 2018, ss. 2–9). Sassòli de aynı çerçeveyi, saldırının (i) meşru hedefe yönelmesi, (ii) ölçülülükle uyumu ve (iii) tüm mümkün önlemlerin alınması şeklinde üçlü bir “attack legality” dizgesi olarak açıklar; ayrıca md. 57’nin saldırıyı iptal/askıya alma, uyarı, daha az riskli hedef seçimi gibi alt yükümlülükler ürettiğini vurgular (Marco Sassòli, 2019, ss. 348–370).

Bu dört aşamalı test, “iletişim cihazlarını patlatma” iddiasını, slogan düzeyinden çıkarıp hukukî denetlenebilir hâle getirecektir. Özellikle (2) ve (4) birlikte okunduğunda şu sonuca varılacaktır. Eğer bir operasyon, sivil görünümlü taşınabilir nesneleri patlayıcıya dönüştürerek geniş bir dağılımda aktive ediyorsa, ihlalin merkezinde çoğu zaman “hedef kişi kimdi” tartışmasından önce, yöntemin sivil risk üretme biçiminin ne olduğuna odaklanacaktır. Çünkü booby-trap rejimi, tam da “sivil hayatın normal nesnelerini öldürücü sürprize çevirmeyi” normatif olarak dışlamaktadır (CCW/AP II md. 7(2) ile doğrudan bir çatışma ihtimali ortaya çıkacaktır. United Nations, 1996, s. 34; Henckaerts & Doswald-Beck, 2005, ss. 278–279).

17–18 Eylül 2024’te Lübnan ve Suriye’de çok sayıda pager ve iki yönlü telsizin eşzamanlı patlaması vakasıdır. Bu olaylarda cihazların tedarik/dağıtım zincirine patlayıcı yerleştirildiği iddiaları, Reuters tarafından kaynaklarla aktarılmış; ayrıca uluslararası insan hakları kurumları sivil etkiler ve hukuki niteleme üzerinde durmuşlardır (Reuters, 2024, n.p.; Human Rights Watch, 2024, n.p.). Office of the High Commissioner for Human Rights de bu tür “sivil nesnelerin silahlaştırılması” pratiklerini UİH ilkeleri açısından son derece sorunlu görerek bağımsız soruşturma ve hesap verebilirlik vurgusu yapmıştır (OHCHR, 2024, n.p.).

İkincisi, ayırım gözetme ve kontrol edilebilirlik. Binlerce cihazın, farklı mekân ve zamanlarda, “kimininde olduğunun” tam doğrulanamadığı bir ekosistemde aktive edilmesi iddiası, ayırım gözetmenin pratik şartını zorlar. ICT literatürünün temel uyarısı şudur: sivil-askerî aynı altyapıda yaşadığı için, saldırının etkilerini sınırlandırmaya dönük teknik/operasyonel “fencing” mantığı (sınırlandırma, yayılmayı engelleme, kill-switch vb.) UİH’nin “verification” yükümlülüğüne yaklaşan bir fonksiyon görür (ICRC, 2023, ss. 1–2). İletişim cihazı

vakasında “yayılma” fiziksel olarak farklı işlese bile, hukuki benzetim aynıdır: saldırgan, etkiyi kim üzerinde ve nerede doğuracağını makul ölçüde kontrol edemiyorsa, ayırım gözetme tartışması “niyet”ten önce “tasarım ve yöntem”e taşınır.

Üçüncüsü, ölçülülük—özellikle öngörülebilir sivil zarar. Ölçülülük analizinde kritik eşik, beklenen sivil zararın “makul öngörülebilirlik” içinde değerlendirilmesi ve saldırının buna göre planlanmasıdır (Gillard, 2018, ss. 2–9). Burada iletişim cihazının doğası (gündelik taşınabilirlik, kamusal alanda kullanım, üçüncü kişilere devredilebilirlik) sivil zarar riskini yapısal olarak yükseltir. Üstelik ölçülülük yalnız “ölüm/yaralanma” değil; bazı yaklaşımlarda ciddi psikolojik zarar ve hizmet kesintisi gibi etkilerin de “incidental harm” tartışmasına dâhil edilmesi gerektiği kabul edilir (Gillard, 2018, s. 2). Bu yüzden, hedeflenen askerî avantaj (ör. belirli bir grubun iletişim kapasitesini çökertme) ile beklenen sivil risk arasındaki denge, sıradan bir “nokta hedef” saldırısından daha ağır bir hukuki yük taşır.

Dördüncüsü, önlemler yükümlülüğü ve iptal/askıya alma mantığı. Sassoli’nin sistemiğinde, saldırı meşru hedefe yönelse bile, saldırgan “tüm mümkün önlemleri” almakla yükümlüdür; ayrıca ihlal ortaya çıkıyorsa saldırı iptal/askıya alınmalıdır (Sassoli, 2019, ss. 365–366; ayrıca md. 57(2)(b) mantığı). İletişim cihazı örneğinde “önlem”in içeriği, klasik “uyarı”yla sınırlı değildir; asıl mesele, yöntemin doğası gereği sivil alanlara taşma ihtimali yüksekse, daha düşük sivil riskli alternatif yöntemlerin (yakalama, izleme, daha seçici zamanlama, daha sınırlı aktivasyon vb.) değerlendirilip değerlendirilmediğidir. Bu nokta, “hakem niye ICRC CIHL’a atıfla yetinmişsin” eleştirisini de aşmanın yolunu verir: sadece CIHL kuralını zikretmek değil; o kuralın hangi karar noktalarında ne tür operasyonel yükümlülük ürettiğini göstermek gerekir.

Sonuç olarak, bu tartışmada “yasaklı silah” dilini akademik olarak sağlamlaştıran şey, tek bir etik iddia değil; CCW booby-trap rejimi + AP I md. 35–37–36 + CIHL Rule 70–80 + hedefleme ilkelerinin tek bir denklemde işletilmesidir. Bu denklemin nihai bulgusu şudur: “silahlaştırılmış iletişim cihazları” gibi pratikler, eğer gerçekten “zararsız taşınabilir nesne içine patlayıcı” mantığıyla kurulmuşsa, UIH’nin kırılma hattı çoğu zaman “hedef kişi kimdi”den önce “yöntemin sivil risk üretme karakteri”nde oluşur; çünkü hukuk, sivillerin günlük nesnelerle kurduğu güven ilişkisini savaşın araçsallaştırmasına özellikle set çekmektedir (United Nations, 1996, s.

34; Henckaerts & Doswald-Beck, 2005, ss. 278–279).

Buradan yola çıkarak, hukuki nitelendirmeyi belirleyen şey “etiket” değil, maddi olgu ve öngörülebilir risk mimarisidir. Silahlandırılmış iletişim cihazları tartışmasının IHL bakımından kilit öğretisi şudur, hukuki değerlendirme, “bu yeni bir yasaklı silah mı?” gibi tekil bir etiket arayışına indirgenemez. Esas mesele, maddi olgunun hangi normatif kapıları açtığıdır. Cihazın bizzat patlayıcı içeren bir “görünüşte zararsız taşınabilir nesne” olarak tasarlanması hâlinde, booby-trap yasağı (md. 7/2) ile doğrudan temas söz konusu olacaktır. Cihaz yalnız tetikleyici ise, booby-trap rejimi daralabilir; fakat ayırt etme/ölçülülük/ihtiyat testleri ve “makul öngörülebilir sivil zarar” değerlendirmesi daha da kritikleşir. Bu tür vakalarda “hukuka uygunluk” değerlendirmesini belirleyen, çoğu zaman tek bir norm değil; normların birlikte ürettiği risk mimarisidir: sivil gündelik nesnelerin operasyonel ekosisteme sokulması, ayırt etme ilkesinin uygulanabilirliğini zayıflatıyorsa; sivil zarar makul öngörülebilir biçimde büyüyorsa ve saldırı öncesi ihtiyat tedbirleri bu riskleri azaltacak şekilde işletilmiyorsa, ihlal ihtimali güçlenir. Tartışmanın hesap verebilirlik boyutu da tam burada ortaya çıkacaktır. Olayların teknik kurulumu, hedefleme zinciri, uyarı/iptal mekanizmaları ve sivil zarar öngörüsünün nasıl yapıldığı gibi unsurlar, hukuki nitelendirmeyi belirleyen “yük taşıyıcı” olgulardır. Bu nedenle BM uzmanlarının “bağımsız soruşturma/inceleme” vurgusu, salt politik bir çağrı değil; IHL’nin maddi olguya dayalı uygulama mantığının zorunlu bir sonucudur. (makale hakemin isteği doğrultusunda yeniden yazılmıştır)

Dijital Tetikleme ve Delil Rejimi Dijital Hedefleme ve “İhlal”ın Yeni Mekaniği Hesap Verebilirlik Zinciri

Dijitalleşen savaş yöntemleri, IHL’nin normatif çekirdeğini değiştirmemektedir; fakat ihlalin “mekaniğini” dönüştürme kapasitesi taşımaktadır. Birincisi, dijital taktikler hedefleme hızını artırırken, aynı anda hata ve önyargı risklerini de büyütebilir; bu, ayırt etme ve ölçülülük analizinin “insan kararının kalitesi” meselesine daha fazla bağlanmasına yol açar. Schmitt ve Widmar’ın hedefleme hukukunu “operasyonların fulkrumu” olarak tarif etmesi boşuna değildir: hedefleme rejimi, sahadaki hız/yoğunluk arttıkça daha çok sınanır (Schmitt & Widmar, 2014, ss. 379–384).

İkincisi, ölçülülük testinde “beklenen sivil zarar”ın kapsamı, dijital çağda yalnız patlama yarıçapı veya anlık fiziksel hasarla sınırlı düşünülemez. Gillard, ölçülülük değerlendirmesinin prospektif

olduğunu ve “nedensellik-öngörülebilirlik” analizinin, saldırının beklenen sonuçlarına ilişkin makul bir bilgi seti üzerinden kurulması gerektiğini ayrıntılandırır; özellikle modern çatışmalarda ikinci ve üçüncü derece etkilerin (örn. sağlık sistemi üzerindeki yük, kritik hizmetlerin aksaması) hesaplamaya dâhil edilmesi tartışmasının merkezîleştiğini gösterir (Gillard, 2018, ss. 13–15). Bu, iletişim cihazlarının veya sivil altyapının manipülasyonunda neden ölçülülüğün “dar” değil “sistem etkilerini gören” bir çerçeveye okunması gerektiğini açıklar.

Üçüncüsü, “AI destekli hedefleme” iddiaları (örneğin bazı medya araştırmalarında yer alan sistem isimleri ve süreç anlatıları), hukuki tartışmayı yalnızca “silah” kategorisine değil, karar verme mimarisine taşır. Burada kritik soru şudur: hedefleme süreci, insanın bağlama duyarlı hukuki yargısını fiilen devre dışı bırakacak ölçüde otomatiklaşıyorsa, ayırt etme-ölçülülük-ihtiyat yükümlülükleri kâğıt üzerinde kalır. International Committee of the Red Cross’un otonom silah sistemlerine ilişkin yaklaşımı bu noktaya temas eder: insan müdahalesi olmaksızın hedef seçip kuvvet uygulayan sistemlerin siviller açısından risk ürettiği ve IHL’ye uyum bakımından ciddi zorluk doğurduğu belirtilir; özellikle öngörülemez sistemlerin dışlanması ve insan-makine etkileşimini güvenceye alan sınırlamalar önerilir (ICRC, 2021, s. 2). Bu yaklaşım, “AI hedefleme aracı” iddialarını doğrulama zorunluluğundan bağımsız olarak, normatif bir şablon sunar: hedefleme kararında insan yargısı zayıfladıkça, art. 57 kapsamındaki doğrulama ve sivil zararı azaltma ödevleri ya yerine getirilemez ya da ciddi şekilde tartışmalı hâle gelir.

Bu çerçeveye, 2024’te binlerce elektronik cihazın eşzamanlı patlaması gibi olaylara ilişkin uluslararası reaksiyonlarda da görünür olmuştur. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights tarafından aktarılan uzman açıklamalarında, sıradan cihazların patlayıcıya dönüştürülmesinin IHL açısından “korkutucu” ihlal iddiaları doğurduğu ve saldırı hukukunun temel ilkeleri (ayırt etme/ölçülülük) bağlamında bağımsız inceleme ihtiyacının altı çizilmiştir. Bu tür vakalarda tartışma, “yasaklı silah” etiketinden önce, booby-trap yasağına temas (art. 7(2)) ve saldırı hukukunun temel testlerinin nasıl uygulandığı üzerinde düğümlenmektedir.

Sonuç olarak “hukuki boşluk (lacuna)” iddiası, her zaman doğru teşhis olmayacaktır. Çoğu durumda boşluk, normatif metinlerde değil, maddi olgunun karmaşıklığı nedeniyle nitelendirmenin

zorlaşmasındadır: cihaz patlayıcı içeriyor mu, tedarik zinciri nasıl manipüle edildi, cihazlar sivil dolaşımda ne kadar yaygın, hedef doğrulama nasıl yapıldı, sivil zarar ne ölçüde öngörülebilirdi? IHL, bu sorulara “otomatik” cevap vermez; ama bu soruları cevaplamadan “hukuka uygunluk/hukuka aykırılık” hükmü kurmayı da imkânsız kılacaktır.

Delil Toplama ve Soruşturma: Dijital Adli İnceleme Olmadan Hukuki Sonuç

Modern çatışmada ihlal iddialarının çoğu, delil zinciri kurulamadığı için ya siyasallaşır ya da belirsizlikte kalacaktır. İletişim cihazı üzerinden tetikleme iddiasında hukuki sonuç üretecek soruşturma, iki katmanlı olmak durumundadır. Bunlar; teknik doğrulama (cihazın modifikasyonu, tetikleme biçimi, devre-iz analizi) ve olgusal-operasyonel doğrulama (erişim, güvenlik, tanıklık, bilgi manipülasyonu). Teknik düzeyde belirleyici olan, “patlama bir sinyal ile mi tetiklendi, yoksa cihazın içine gömülü bir patlayıcı mı vardı?” sorusudur; çünkü ilkinde saldırı, daha çok hedefleme ve ihtiyat rejiminde tartışılırken, ikincisinde booby-trap yasağına (art. 7(2)) temas ihtimali güçlenir. Bu ayrım, adli bilişim ve patlayıcı kalıntı analizi olmadan kurulamaz. Sorun, çatışma alanında delilin hızlı bozulması, olay yerinin erişilemezliği ve tarafların kontrol ettiği bilgi akışının “kanıt”ı gölgelemesidir. Gillard’ın ölçülülükte “makul bilgi seti” vurgusu burada soruşturma mantığına tercüme edilir: saldırı öncesinde neyin makul olarak bilinebileceği, saldırı sonrasında neyin kanıtlanabileceğiyle doğrudan bağlantılıdır; delil toplanamazsa, öngörülebilirlik tartışması da spekülatifleşir (Gillard, 2018, ss. 13–15).

Olgusal-operasyonel düzeyde ise temel sorun, bağımsız uzmanların sahaya erişememesi, olay yerinin tahribi, tanıkların baskı altında kalması ve bilgi manipülasyonudur. Bu noktada dijital açık kaynak verisi (video, fotoğraf, konum doğrulama, metadeta) tek başına “hukuki hakikat” üretmez; ama doğru metodolojiyle delil zincirinin önemli bir halkası olabilir. Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations bu yüzden “açık kaynak araştırmacılarının çalıştığı hukuki çerçeveyi ve kanıt kurallarını anlaması” gerektiğini ve yöntemlerin, bulguların yargısal değerlendirmeye elverişli olmasını sağlayacak şekilde kurulmasını vurgulamaktadır (OHCHR, 2020, s. 19). Aynı belgenin “ilkeler” bölümü, hesap verebilirlik, objektiflik, veri koruma ve güvenlik kaygılarıyla uyumlu çalışma gibi standartları çerçeveler; bu, çatışma ortamında üretilen dijital materyalin

“propaganda” ile “kanıt” arasındaki sınırını belirlemek için kritik öneme sahiptir.

Bu metodolojik standartlar, “çağrı cihazı patlatma” gibi vakalarda pratik bir soruşturma şeması önerir. Bu bağlamda; (i) cihaz örneklerinin güvenli şekilde toplanması ve zincirleme muhafaza (chain of custody), (ii) cihazın donanım/yazılım izlerinin adli analizi, (iii) patlayıcı kalıntıların kimyasal incelemesi, (iv) olay anına dair açık kaynak verisinin doğrulanması ve zaman-mekân eşlemesi, (v) hedefleme zincirine ilişkin (mümkünse) emir-izin-hukuk müşavirliği kayıtlarının incelenmesi şeklinde bir şema ortaya çıkacaktır. Bu şema, normatif tartışmayı “kanıtlanabilir olguya” bağlayacaktır. Aksi hâlde metin, kaçınılmaz biçimde “iddialar” düzeyinde kalacaktır.

Diğer taraftan soruşturmanın niçin zorunlu olduğu, uluslararası çağrılarda da görülmektedir. Örneğin bazı olaylarda uluslararası aktörler bağımsız inceleme ihtiyacını gündeme taşıırken, gerekçenin merkezinde tam da nitelendirme belirsizliği ve sivil zarar riskinin ölçülmesindeki zorluk göze batacaktır. Bu, hukuken “sonuç”tan önce “yöntem” ihtiyacına işaret etmektedir. Bu doğrultuda silah hukuku tartışmasını sağlamlaştıran şey, etik sezgi değil, doğrulanabilir olguların ortaya çıkarılmasıdır.

Konuya dair son bir boyut ise, dijitalleşme yalnız saldırı araçlarını değil, sivillerin kırılabilir boyutlarını da büyütecektir. Chatham House’un ölçülülük çalışması “ikincil ve üçüncül etkiler” tartışmasını görünür kılarken, International Committee of the Red Cross (ICRC) Global Advisory Board’un dijital tehditler raporu, çatışmada dijital teknolojilerin artan kullanımının sivilleri yeni risklere açtığını ve bu risklere karşı çok paydaşlı bir yanıtın gerekli olduğunu açıkça vurgulamaktadır (ICRC, 2023, ss. 17–18). Bu iki yaklaşım birlikte okunduğunda, iletişim cihazlarının silahlandırılması veya dijital altyapının saldırı ekosistemine sokulması, yalnız “doğrudan” zarar değil, “sistem” zararını da büyütmektedir. Bu da hem ölçülülük analizini hem de soruşturma kapsamını genişletecektir.

Hukuki Sonuçların Çekirdeği: İhlal Nitelendirmesinden Devlet Sorumluluğuna

Silahlı çatışmalarda “sivil teknolojinin askerî amaçla dönüştürülmesi” (örneğin bir iletişim cihazının patlayıcı düzeneğe çevrilmesi ya da dijital sinyal üzerinden hedefin konumlandırılıp etkisiz kılınması), hukuki değerlendirmeyi etiket üzerinden değil maddi olgunun

kurduğu risk mimarisi üzerinden zorlar. Burada ilk eşik, saldırının/ sistemin IHL'in genel ilkeleriyle (ayrıt etme-ölçülülük-ihtiyat) çatışıp çatışmadığıdır. Ek Protokol I'ın "temel kuralı", operasyonların siviller ile savaşımlar ve sivil nesneler ile askerî hedefler arasında ayırım gözeterek yürütülmesini zorunlu kılar (Additional Protocol I, 1977, s. 39). Bu ayırım yükümlülüğü "teknoloji yoğun" hedefleme pratiklerinde, yalnızca hedefin statüsüne ilişkin bir doğrulama değil; hedefleme zincirinin tasarımının sivilleri öngörülebilir biçimde risk altına sokup sokmadığı sorusunu da içerir. Bu yüzden aynı cihaz-temelli taktik, bir dosyada "hassas hedefleme" iddiası olarak sunulsa bile, başka bir dosyada sivil dolaşımın içine yerleştiği ölçüde ayırımı fiilen aşındıran bir yöntem haline gelebilir.

İkinci eşik, yöntemin "sivil nesneleri tuzaklama" rejimiyle temas edip etmediğidir. Örfî hukukta booby-trap'lerin, özellikle sivillerin çekileceği nesnelerle ilişkilendirilmesi yasaklanır (Henckaerts & Doswald-Beck, 2005, ss. 278–279). Bu çerçevede, bir iletişim cihazının "görünüşte zararsız taşınabilir nesne" olarak kalıp sonradan patlayıcı etki üretmesi iddialarında, tartışmayı yalnız saldırı hukukuna değil, yasaklı tuzaklama mantığına da taşıyacaktır. Ayrıca "gereksiz acı/aşırı zarar" yasağı, silahın adından bağımsız biçimde yöntem ve araçların öngörülebilir etkisini denetler; örfî hukuk bu yasağı açıkça kodlamaktadır (Henckaerts & Doswald-Beck, 2005, s. 239). Cihazın gündelik kullanım güvenliğini istismar eden, beklenmedik biçimde ölümcül etki doğuran tasarımlar bu nedenle yalnız fiziksel tahribat üzerinden değil, sivillerin psikolojik güvenliği ve öngörülebilir "korku/kaçınma" etkileri üzerinden de değerlendirilmek zorundadır.

Devlet sorumluluğu bakımından kritik nokta; bu tür dijitalleşmiş yöntemler, sorumluluğu "belirsizleştiren" bir sis üretse bile, sorumluluk rejimini otomatik olarak askıya almaz; tersine, devletin örgütlenme, önleme, denetleme ve doğrulama yükümlülüklerini daha görünür kılar. Bu yaklaşımı, askerî yapay zekâ ve ayırım ilkesini "devlet sorumluluğu perspektifiyle" tartışan çalışmalarda net biçimde görülmektedir. Teknoloji kaynaklı hata/öngörülemezlik iddiaları, devletin ihlale ilişkin isnat ve sorumluluk hatlarını ortadan kaldırmayacaktır, karar ve yetkilendirme mimarisi devletin sorumluluğunu taşımaktadır (Pacholska, 2023, s. 1).

Bireysel Cezaî Sorumluluk: Komuta Sorumluluğu, Savaş Suçları ve Dijital İspat Yükü

İsrail'in çağrı cihazı patlatma dosyasında "hesap verebilirlik" yalnız

devlet düzleminde değil, bireysel ceza sorumluluğu düzleminde de kurulmak zorundadır. Çünkü dijital tetikleme/cihazın silahlandırılması gibi yöntemler, eğer sivil hedef alma, ayırım gözetmeme veya sivillerin öngörülebilir biçimde aşırı zarar görmesi gibi sonuçlara bağlanıyorsa, zincirin belirli halkalarında cezaî sorumluluk doğurabilecek ağır ihlal iddiaları üretir. Burada iki hukuki kapı öne çıkar: doğrudan fail sorumluluğu ve komuta (üst) sorumluluğu. Uluslararası Ceza Mahkemesi sistematüğinde komuta sorumluluğu, “üst” konumundaki kişinin kontrol alanında işlenen suçları önleme/cezalandırma yükümlülüğüne bağlanır (Rome Statute, 1998, s. 15). Bu, dijital hedefleme zincirlerinde “kim karar verdi?” sorusunu teknik bir detay olmaktan çıkarıp, doğrudan hukuki sorumluluk eşiğı haline getirir: hedef doğrulama (kim yaptı?), saldırı onayı (kim verdi?), ihtiyat tedbirleri (kim işletmedi?) ve saldırı sonrası değerlendirme (kim kapattı?) gibi soruların her biri, sorumluluğun yerini belirleyecektir.

Bu noktada dijital sistemlerin doğurduğu pratik sorun, “kastı ispat”tan çok, kastı mümkün kılan bağlamın belgelendirilebilirliğidir. Human Rights Watch ve Harvard IHRC’nin hesap verebilirlik tartışması, karmaşık teknoloji kullanan kuvvet uygulamalarında sorumluluk boşluklarının nasıl doğduğunu; özellikle komuta sorumluluğunda “bilme/bilmesi gerekme” ve “önleme kapasitesi” kriterlerinin teknik-örgütsel tasarımıyla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir (Human Rights Watch & IHRC, 2015, ss. 6–8). Dijitalleşmiş saldırılarda cezaî sorumluluğun kilidi, çoğu zaman “olay oldu mu?” tartışmasından önce olayın nasıl mümkün olduğu sorusuna (cihaz modifikasyonu, tetikleme biçimi, hedefleme verisi, karar kayıtları) bağlanmaktadır.

Buradan, “çağrı cihazı patlatma” iddiasındaki teknik-taktik tartışmaya yeniden dönecek olursak. Eğer cihazın kendisi patlayıcıya dönüştürülmüşse, hukuki tartışma yalnız hedefleme hukukuna değil, tuzaklama rejimine de açılacaktır. Eğer cihaz yalnız konumlandırma/tetikleme aracıysa, tartışma daha çok ayırt etme-ölçülülük-ihtiyat ekseninde yürüyecektir. Bu ayırım, ceza sorumluluğu açısından da belirleyici bir noktadır. Birinci örneklemede “tasarım/yerleştirme/dağıtım” zinciri (kimin emriyle, hangi tedarik hattıyla?) ön plana çıkarken, ikinci örneklemede “hedef belirleme-onay-icra” zinciri (hangi veriye dayanıldı, kim doğruladı, hangi ihtiyat tedbiri işletildi?) belirleyici olacaktır. Bu yüzden bireysel sorumluluk analizi, teknik olguyu basitleştirmeden ama onu “mühendislik raporu”na da çevirmeden, doğrudan karar zincirine bağlamak zorundadır.

Hesap Verebilirliği Kurgulanabilmesi, Delil Zinciri, Erişim ve Kurumsal Önleme

Çalışmanın odaklandığı konu itibarı ile en doğru vurgu bu kısımda ortaya çıkacaktır. Dijitalleşmiş saldırı biçimlerinde sorumluluk tartışması, delil zincirinin güvenilirliğiyle birlikte doğmaktadır. Bu, IHL'in ihtiyat rejiminin (saldırı öncesi doğrulama ve sivil zararı azaltma ödevinin) soruşturma boyutunda yeniden üretilmesi anlamına gelecektir. Ek Protokol I, saldırıyı planlayan/karar verenlerin “sürekli özen” göstermesini ve hedefin niteliğini mümkün olan ölçüde doğrulamasını, yöntem/araç seçiminde sivil zararı azaltmasını ve aşırı zarar bekleniyorsa saldırıdan kaçınmasını zorunlu kılacaktır (Additional Protocol I, 1977, s. 44). Bu norm, olay sonrası soruşturmada bir “kontrol listesi” gibi çalışacak; saldırı anında hangi veri vardı, hangi veri yoktu, hangi belirsizlik biliniyordu, hangi ihtiyat tedbiri seçildi/seçilmedi? Sorularının cevaplanmasını önceleyecektir.

Delil toplama tarafında ise iki eşik olduğu belirtilmelidir. Birincisi, olay yerinde bozulmamış teknik delile erişimdir (cihazın modifikasyonu, devre izleri, patlayıcı kalıntılarının kimyasal analizi, sinyal geçmiş vb.). İkincisi, bağımsız gözlemcilerin ve forenzik ekiplerin erişimidir. Bu erişim boyutunun hesap verebilirliği nasıl zayıflatıldığını, örneğin çatışma bağlamında bağımsız erişimin engellenmesi/kapalı tutulması tartışmalarında görülmektedir. 2025 Dünya Raporu'nda, İsrail'in gözaltı tesislerine bağımsız erişimi – Uluslararası Kızılhaç Komitesi dahil – reddettiğine ilişkin tespit, erişimin sorumluluk süreçlerinin altyapısı olduğunu gösteren somut bir örnek sunar (Human Rights Watch, 2025, ss. 256–257). Delil zinciri kırıldığında, “ihlal” tartışması kaçınılmaz biçimde iddia–inkâr düzeyine çekilir; bu da hem devlet sorumluluğunda telafi/ihlalin sona erdirilmesi gibi sonuçların işletilmesini, hem de cezaî süreçlerde isnat eşiğinin aşılmasını zorlaştırır.

Bu bağlamda çalışmanın yapmış olduğu “weapons review” vurgusu doğru yere oturmaktadır. Yeni/uyarlanmış araç ve yöntemlerin sahaya sürülmeden önce hukuki incelemeye tabi tutulması, yalnızca normatif bir ödev değil, aynı zamanda ileride doğabilecek ihlallerde “öngörülebilir risklerin” kayda geçirilmesi anlamına gelecektir. Ek Protokol I'in açık hükmü, yeni silah/araç/yöntemin geliştirilmesi veya edinilmesi aşamasında yasaklılık değerlendirmesini zorunlu kılmaktadır (Additional Protocol I, 1977, ss. 33). International Committee of the Red Cross tarafından hazırlanan “Article 36 uygulama

rehberi” de bu incelemenin yalnız liste denetimi olmadığını; genel ilkelerin ve özel yasakların birlikte işletilmesi gereken bir prosedür olduğunu ayrıntılandırır (International Committee of the Red Cross, 2006, ss. 1–4).

Çalışmada “Tallinn Manual” referansı, bu tartışmanın bir alt damarını destekler nitelik taşımaktadır. dijital manipülasyonun “siber operasyon” mu yoksa “fiziksel saldırı” mı sayılacağı tartışmalarında, değerlendirme çoğu zaman kullanılan aracın adından çok etkilerin ağırlığı ve bağlam üzerinden yürür. Bu yaklaşım, sivil altyapı ve dijital araçların hedefleme ekosistemine çekildiği durumlarda, hukuki tartışmanın kaçınılmaz olarak “etki temelli” ve “kanıt temelli” kurulması gerektiğini teyit eder (Schmitt, 2013, ss. 45, 78). (hakemin isteği doğrultusunda yeniden yazılmıştır.)

Hukuki Değerlendirme: “Yasaklı Silah” İddiası, Yorum Yoluyla Uygulama ve Sorumluluk Rejimlerinin Açılması

Hamas’ın 30 Kasım 2024 tarihli açıklamasında, İsrail’in Gazze’de “uluslararası hukuk tarafından yasaklanmış silahlar” kullandığı ileri sürülmüş; “cesetlerin buharlaşması” gibi iddiaların kullanılan mühimmatın “insanlık dışı” niteliğine işaret ettiği belirtilerek uluslararası bir soruşturma komitesi çağrısı yapılmıştır (Turktime, 2024 s.y.). Bu tür beyanlar, bir yöntemin/silahın hukukten değerlendirilmesinde tek başına sonuç doğurmaz; fakat tartışmayı iki eksene taşır: (i) “yasaklı silah” iddiasının gerçekten kategori yasağına mı dayandığı, yoksa (ii) silahın/yöntemin etkileri sebebiyle IHL’in genel ilkeleriyle (ayrıt etme–ölçülülük–gereksiz acı/aşırı zarar yasağı) bağdaşmadığı iddiası mı olduğu. Uygulamada ikinci eksen çoğu zaman daha belirleyicidir; çünkü yeni yöntemler çoğu kez sözleşmelerde isim olarak geçmez, fakat mevcut ilkeler üzerinden hukuki sınamaya tabi tutulur.

Bu noktada “yasaklı silah” iddiasının doğru hukuki karşılığını kurmak için, tartışmayı etki-temelli bir değerlendirmeye sabitlemek gerekecektir. Uluslararası Adalet Divanı’nın nükleer silahlara ilişkin danışma görüşü, değerlendirmeyi teknolojiye değil, silahın insani sonuçları ve IHL ilkeleriyle uyumuna bağlayan bir yaklaşımı açıkça görünür kılar; Mahkeme, silahların hukuka uygunluğunun, silahlı çatışmalarda geçerli insancıl hukuk ilkeleriyle (özellikle ayrıt etme ve gereksiz acı yasağı gibi) bağdaşma üzerinden ele alınacağını ortaya koymuştur (ICJ, 1996, s. 226). Bu yaklaşım, “çağrı cihazı patlatma” gibi yeni yöntemler bakımından kritik bir kapı açar: yöntem doğrudan

“yasaklı silah listesi” içinde sayılmasa bile, öngörülebilir etkileri siviller üzerinde ani/öngörülemez/aşırı zarar üretiyor; ayrımı fiilen imkânsızlaştırıyor veya gereksiz acı doğuruyorsa, hukuki tartışma “yorum yoluyla” mevcut normların uygulanmasına dönecektir.

Yorum yoluyla uygulamanın en somut eşiği, booby-trap (tuzak düzenek) rejimidir. Konvansiyonel Silahlar Sözleşmesi'ne ek Değiştirilmiş Protokol II, “booby-traps” kullanımına ilişkin açık yasaklar getirir ve özellikle “görünüşte zararsız taşınabilir nesneler” biçiminde patlayıcı içerecek şekilde tasarlanmış düzenekleri yasaklar (CCW Amended Protocol II, 1996, art. 7(2), s. 7). Bu hüküm, gündelik yaşamın parçası olan bir nesnenin “ölümcül tuzak” olarak tasarlanması ihtimalinde, tartışmayı sadece hedefleme hukukuna değil silah hukuku düzeyinde bir yasak alanına da taşır. Perdijk'in 17 Eylül 2024'te Lübnan'da gerçekleşen pager saldırılarını IHL bakımından değerlendiren çalışması, “pagers are not inherently unlawful as weapons, but most probably are not able to comply with targeting law” sonucuna ulaşırken, özellikle Ek Protokol I'in genel silah kuralı (art. 35) ile hedefleme hukukunun birlikte işletilmesi gerektiğini vurgular (Perdijk, 2025, ss. 17, 56). Bu çerçevede, “çağrı cihazlarının patlayıcı düzeneğe dönüştürülmesi” iddiasında, cihazın (i) bizzat patlayıcı içerip içermediği ve (ii) sivil dolaşımdaki görünüşünün korunup korunmadığı gibi maddi unsurların, hukuki nitelendirmeyi belirlediğini gösterir.

IHL'in örfi hukuk kodifikasyonu da bu tabloyu pekiştirir. ICRC'nin Customary International Humanitarian Law çalışması, gereksiz acı/aşırı zarar doğuran yöntem ve araçların yasak olduğunu kural düzeyinde açıklar (ICRC, 2005, Rule 70, ss. 239–243). Aynı çalışma booby-trap'leri, “özel koruma altındaki kişi/nesnelerle” veya “sivilleri çekmesi muhtemel nesnelerle” ilişkilendirildiğinde yasaklayan bir örfi kural olarak ortaya koyar (ICRC, 2005, Rule 80, s. 278). Ayrıca “şüphe halinde sivil kabul” yaklaşımı, nesnenin statüsü belirsiz olduğunda sivil koruma lehine yorum yapılması gerektiğini güçlendirir (ICRC, 2005, ss. 35–36). Dolayısıyla iletişim cihazlarının askerî hedef mi yoksa sivil nesne mi olduğu konusunda belirsizlik varsa, bu belirsizlik “serbest alan” yaratmaz; tersine, sivil koruma lehine daha yüksek bir doğrulama ve ihtiyat standardı doğurur.

Bu tür bir yöntemin “savaş suçu” değerlendirmesine taşınması, yalnız “silahın adı” üzerinden değil; saldırının siviller üzerindeki etkisi, hedef seçimi ve öngörülebilir sivil zarar bakımından yürütülür.

ICTY'nin Tadić içtihadı, silahlı çatışma hukukunun uygulanmasında sivillere yönelik saldırıların ve siviller üzerindeki sonuçların savaş suçları değerlendirmesinde merkezi olduğunu gösteren bir çerçeve sunar; özellikle çatışma bağlamında insancıl hukuk kurallarının uygulanabilirliğini ve ciddi ihlallerin cezai sonuçlarını tartışan yaklaşım, yeni yöntemlerde de “bağlam + etki” odaklı okumayı destekler (ICTY, 1995, paras. 70–84). Bu yaklaşımın doğal uzantısı, “çağrı cihazı patlatma” iddialarında da değerlendirmeyi; (i) sivillerin kasıtlı hedeflenmesi, (ii) ayırım gözetmeme, (iii) öngörülebilir sivil zararların aşırılığı ve (iv) gereksiz acı/aşırı zarar doğuran etki kalıbı üzerinden kurmaktır.

Roma Statüsü bakımından resim daha somut hale gelir: “sivillere karşı kasten saldırı” ve “aşırı sivil kayıpla sonuçlanacağı bilinen saldırı” gibi fiiller savaş suçu kategorisi içinde düzenlenmiştir (Rome Statute, 1998, art. 8(2)(b)(i)–(iv), ss. 6–7). Bu, çağrı cihazlarının patlatılması iddiasında şu ayrımı hukuken kritik kılar: cihazın sahibi savaşçı olsa bile, cihazın kendisi ve onun etrafındaki ekosistem (sivil dolaşım, sivil altyapı, sivil kullanıcı ihtimali), saldırının öngörülebilir sivil zarar riskini yükseltiyorsa, “askerî avantaj” ile “beklenen sivil zarar” arasındaki ölçülülük dengesi ve ihtiyat yükümlülüklerinin işletilip işletilmediği belirleyici hale gelir. Ayrıca booby-trap rejimindeki “görünüşte zararsız taşınabilir nesne” yasağı, cihazın patlayıcıya dönüştürülmesi halinde, fiilin “yasaklı yöntem/araç” tartışmasına taşınmasını mümkün kılar (CCW Amended Protocol II, 1996, art. 7(2), s. 7).

Diğer taraftan “Yorum yoluyla yasaklı sayılabilir mi?” sorusu, hukuken dikkatli kurulmak zorundadır; çünkü ceza hukukunda kıyas yasağı ve kanunilik ilkesi önemlidir. Bununla birlikte, silahın/yöntemin yasaklı olup olmadığı tartışması ile saldırının savaş suçu oluşturup oluşturmadığı tartışması her zaman aynı kapıya çıkmaz: bir yöntem doğrudan “isimle yasaklı” olmayabilir; fakat sivillerin kasıtlı hedeflenmesi, ayırım gözetmeme veya aşırı sivil zararın öngörülebilirliği üzerinden savaş suçu eşliğini aşabilir (Rome Statute, 1998, art. 8, ss. 6–7). Bu nedenle “çağrı cihazı patlatma” meselesi, otomatik biçimde “yasaklı silah” etiketiyle kapatılamaz; fakat aynı biçimde otomatik biçimde “hukuki boşluk” alanına da itilemez. Boşluk çoğu zaman normlarda değil, maddi olgunun teknik karmaşıklığı ve delil zincirinin kurulmasındaki zorluklardadır. Tam da bu sebeple, Hamas'ın uluslararası komite çağrısı ve bağımsız inceleme vurgusu, hukuken “sonuçtan önce yöntem” gerekliliğine işaret eder: (i) olayların tarih/yer/etki bakımından bağımsız belgelenmesi, (ii) kullanılan mühimmatın

ve varsa cihaz modifikasyonunun teknik analizi, (iii) saldırıların tekil mi yoksa sistematik bir modele mi oturduğunun incelenmesi gerekir. Turktime'de aktarılan çağrı bu çerçevede okunabilir; iddia edilen etkinin niteliği (örneğin "buharlaştırma" gibi aşırı tahrip söylemleri) ancak teknik inceleme ile doğrulanabilir; doğrulanmadıkça hukuki nitelendirme "kanıta dayalı" olmaktan çıkar (Turktime, 2024).

Devlet sorumluluğu ve bireysel ceza sorumluluğu, bu noktada birbirini tamamlayan iki ayrı hat olarak ilerler. Devlet sorumluluğu bakımından, yeni veya modifiye edilmiş yöntemlerin kullanımı, ihlalini durdurulması, tekrarının önlenmesi ve uygun telafi biçimlerini gündeme getirebilir; bu özellikle "weapons review" yükümlülüğünün (Ek Protokol I, art. 36) pratikte nasıl işletildiği sorusunu da dosyanın içine çeker. Bireysel ceza sorumluluğu bakımından ise komuta zinciri, hedefleme kararı, ihtiyat tedbirleri ve teknik tasarım/yerleştirme süreçleri (kim emretti, kim uyguladı, kim denetledi) somutlaştırılabilirdiği ölçüde soruşturma ve kovuşturma mümkün olur. (bölüm yeniden yazılmıştır)

Sonuç

Sivil iletişim araçlarının askeri operasyonlarda hedefe dönüştürülmesi, yalnızca fiziksel bir tehdit değil, aynı zamanda etik bir kırılma noktasıdır. Dijitalleşen savaş yöntemleri, klasik savaş etiği çerçevesinin ötesine geçerek yeni normatif yaklaşımları zorunlu kılmaktadır. Kastan'ın çalışması, bu dönüşümün etik sorumluluk boyutunu ele alarak devletlerin şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerine bağlı kalmasının dijital savaş etiğinin temelini oluşturduğunu vurgular (Kastan, 2015, s. 46).

Askerî teknolojiler, hukuk normlarının güncellenme hızını aşan bir ivmeyle gelişmektedir. Bu durum, literatürde "hukuki boşluk" (legal lacuna) olarak tanımlanan alanların oluşmasına neden olur. Bu gerilimin belirginleştiği başlıca alanlar, sivil teknolojinin askeri hedefe dönüştürülmesiyle cep telefonları gibi gündelik araçların savaşta hedef haline gelerek sivillerin yaşam alanlarını doğrudan tehdit etmesi (Peperkamp, 2024, ss. 64-66), algoritmik karar alma süreçlerinde yapay zekâ destekli sistemlerin insan denetimi olmaksızın hedef seçerek etik sorumluluğu bulanıklaştırması (McCormack, 2023, ss. 112-114) ve gizli mühimmat türlerinde devletlerin kullandığı silah sistemlerinin teknik özelliklerini kamuoyuyla paylaşmamasının demokratik denetimi engelleyip etik şeffaflığı zedelemesi (Docherty, 2019, ss. 6-8) olarak ortaya çıkmaktadır. Bu gerilimler, yalnızca hukuki değil, aynı zamanda etik sorumluluk alanları yaratmakta ve yeni normatif çerçevelere

ihtiyaç doğurmaktadır.

“Çağrı cihazı patlatma” gibi yöntemler, sivil alanın askeri operasyonlara entegre edilmesinin somut örneklerindendir. Bu tür uygulamalar, gündelik yaşamın tehdit haline gelmesiyle iletişim araçlarının hedefe dönüşerek bireylerin günlük yaşamda sürekli tehdit altında hissetmesine; sivil özgürlüklerin aşınmasıyla güvensiz iletişim ortamının ifade özgürlüğü ve mahremiyet haklarını zedelemesine (Human Rights Watch, 2024, ss. 5-6); toplumsal travmayla bu tür saldırıların toplumda kalıcı korku, güvensizlik ve psikolojik yıkım yaratmasına yol açmaktadır. Bu etkiler, savaşın yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sosyal ve psikolojik bir yıkım olduğunu göstermektedir.

Devletler, yalnızca hukuki değil, aynı zamanda etik düzeyde de sorumluluk taşır ve özellikle ileri teknolojiye sahip ordular için bu sorumluluk daha belirgindir. Şeffaflık bağlamında kullanılan mühimmatın niteliğinin kamuoyuyla paylaşılması ve teknik özelliklerin açıklanması; hesap verebilirlik bağlamında sivil kayıplar durumunda bağımsız soruşturmalara erişim sağlanması (Docherty, 2019, ss. 2-4); normatif liderlik bağlamında ise yeni teknolojilerin etik kullanımı konusunda uluslararası normların geliştirilmesi gereklidir. İsrail’in çağrı cihazı patlatma yöntemi, bu sorumlulukların sınandığı güncel bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Klasik savaş etiği, dijitalleşen saldırı biçimlerini değerlendirmede yetersiz kalabilir. Bu nedenle “dijital savaş etiği” gibi yeni normatif çerçevelerin geliştirilmesi gerekmektedir. Böyle bir yaklaşım, algoritmik şeffaflık ilkesiyle hedef seçimi süreçlerinin denetlenebilir ve geriye dönük izlenebilir olmasını; sivil teknoloji dokunulmazlığı ilkesiyle ticari iletişim araçlarının savaşta korunması gereken sivil nesneler olarak tanımlanmasını; etki temelli değerlendirme ilkesiyle silahın teknik türünden ziyade yarattığı etkinin esas alınmasını içermelidir (Kastan, 2015, s.98). Bu ilkeler, çağrı cihazı patlatma gibi yöntemlerin gelecekte nasıl etik olarak değerlendirileceğine dair bir yol haritası sunmaktadır.

Bu çalışma, İsrail’in Hamas’a yönelik gerçekleştirdiği çağrı cihazı patlatma yöntemini uluslararası insancıl hukuk bağlamında ele alarak, söz konusu uygulamanın yasaklı silahlar rejimiyle ne ölçüde örtüşüp örtüşmediğini teknik, hukuki ve etik düzeyde incelemiştir. Elde edilen bulgular, dijitalleşen savaş yöntemlerinin mevcut hukuk normlarını zorladığını ve klasik çerçevelerle tam olarak açıklanamayacak yeni yorum alanları doğurduğunu göstermektedir. Özellikle çağrı cihazı

gibi sivil iletişim araçlarının askeri hedefe dönüştürülmesi hem ayırt edilebilirlik hem de gereksiz acı yasağı açısından ciddi ihlal riskleri taşımaktadır. Bu tür teknolojik müdahaleler, doğrudan yasaklı silah kategorisine girmese de etkileri itibarıyla uluslararası insancıl hukukun temel ilkeleriyle çelişebilir. Hamas'ın "cesetlerin buharlaşması" yönündeki iddiaları, kullanılan mühimmatın tahrip gücüne ve sivil yaşam üzerindeki yıkıcı etkilerine dikkat çekmektedir.

Bu tür saldırıların denetlenmesini zorlaştıran en önemli etkenlerden biri uluslararası şeffaflık eksikliğidir. Devletlerin kullandıkları mühimmat türlerini ve hedefleme algoritmalarını açıklamaması hem kamu denetimini hem de hesap verebilirlik mekanizmalarını zayıflatmaktadır. Bu durum, yalnızca hukuki değil, aynı zamanda etik sorumluluk alanlarını da belirsizleştirmektedir. Bu bağlamda, çağrı cihazı patlatma gibi yeni nesil saldırı biçimlerinin yalnızca teknik parametrelerle değil, aynı zamanda normatif ve etik ilkelerle yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Hukuki düzlemde, dijital ve elektromanyetik temelli silah sistemlerini açıkça tanımlayan yeni sözleşme düzenlemeleri geliştirilmesi, silahların yasaklı olup olmadığını belirlerken teknik türüne değil yarattığı etkiye odaklanan etki temelli sınıflandırma yaklaşımının benimsenmesi ve bağımsız soruşturma mekanizmalarıyla bu tür saldırıların teknik ve hukuki analizinin uluslararası komitelerce yapılarak raporlanması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır (Jevglevskaia, 2023, ss. 9-12; Farrant & Ford, 2022, ss. 88-91). Etik ve normatif düzlemde ise algoritmik karar alma süreçlerinin insan denetimi altında yürütülmesi ve şeffaflıkla uyumlu hale getirilmesi (Kastan, 2015, s. 98), cep telefonu, telsiz gibi iletişim araçlarının savaşta korunması gereken sivil nesneler olarak tanımlanması ve saldırıların yalnızca fiziksel değil sosyal ve psikolojik etkilerinin de etik analiz kapsamına alınması gereklidir (Human Rights Watch, 2024, ss. 5-6).

Son olarak, "çağrı cihazı patlatma" gibi dijitalleşmiş savaş yöntemleri, uluslararası hukuk ve etik normlar açısından ciddi sınamalar doğurmaktadır. Bu tür teknolojik müdahaleler, yalnızca askeri başarı üzerinden değil, insanlık onuru, sivil yaşamın dokunulmazlığı ve hukukun üstünlüğü üzerinden değerlendirilmelidir. Özellikle sivil cihazların kasten tuzaklanarak sivillerin kullanımına açık biçimde bırakılması veya saldırıların doğrudan sivil altyapıyı hedef alması durumunda, bu eylemler ayırt edilebilirlik, ölçülülük, gereksiz acı yasağı ve booby-trap rejimi gibi temel IHL ilkelerini ihlal edebilir. Her

ne kadar uygulamada delil toplama ve bağımsız soruşturma süreçleri çeşitli engellerle karşılaşsa da mevcut uluslararası mekanizmalar ve insan hakları kuruluşları bu tür ihlallerin izini sürmeye devam etmektedir. Hukukun etkinliğini sağlamak için silah inceleme prosedürlerinin işletilmesi, bağımsız gözlemcilerin erişiminin kolaylaştırılması, yeni normatif düzenlemelerin geliştirilmesi ve operasyonel şeffaflığın artırılması kritik önemdedir.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Additional Protocol I to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts, 8 June 1977. (1977). International Committee of the Red Cross. Erişim Tarihi: 11 Haziran 2025, <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977>.

AP News. (2024). *Survivors of Israel's pager attack on Hezbollah struggle to recover*. Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2025. <https://apnews.com/projects/israel-gaza-war-pager-attack-survivors-hezbollah/>

Associated Press. (2024, September 19). *Weaponizing ordinary devices violates international law, United Nations rights chief says*, Erişim Tarihi: 21 Eylül 2025, <https://apnews.com/article/un-lebanon-explosions-pagers-international-law-rights-9059b1c1af5da062fa214a1d5a3d7454>

Associated Press. (2024, September 21). *Did Middle East device attack violate international law? Advocates want an investigation*. Erişim Tarihi: 21 Eylül 2025, <https://apnews.com/article/lebanon-israel-hezbollah-geneva-conventions-1d0044e23cdb902036884e66e8fea086>

Associated Press. (2025, 24 Mayıs). *Israeli use of human shields in Gaza was systematic, soldiers and former detainees tell the AP*. Erişim tarihi: 4 Temmuz 2025, AP News. <https://apnews.com/article/80f358dd2c87a1123f26ffada159701c>

Association of Weapons & Ammunition Observers (AOAV). (2024, 22 Aralık). *Targeting dual-use electronic items — briefing note*. AOAV. Erişim tarihi: 4 Temmuz 2025, <https://aoav.org.uk/2024/aoavs-report-on-targeting-dual-use-electronic-items/>

B'Tselem. (2021). *Israel's use of force in Gaza: Civilian harm and legal implications*. Erişim tarihi: 20 Haziran 2025, <https://www.btselem.org>

Convention on Certain Conventional Weapons (CCW) Amended Protocol II. (1996). *Protocol on Prohibitions or Restrictions on the Use of Mines, Booby-Traps and Other Devices as amended on 3 May 1996*. United Nations, Erişim tarihi: 20 Temmuz 2025, https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.40_CCW%20P-II%20as%20amended.pdf

Convention on Prohibitions or Restrictions on the Use of Certain Conventional Weapons Which May Be Deemed to Be Excessively Injurious or to Have Indiscriminate Effects, Protocol II as amended on

3 May 1996 (CCW Amended Protocol II). (1996). United Nations Treaty Collection, Erişim tarihi: 20 Temmuz 2025, https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/other/icrc_002_0811.pdf

Docherty, B. (2019). Key elements of a treaty on fully autonomous weapons. Campaign to Stop Killer Robots, Erişim tarihi: 10 Ağustos 2025, <https://www.stopkillerrobots.org/wp-content/uploads/2020/03/Key-Elements-of-a-Treaty-on-Fully-Autonomous-Weapons.pdf>

Docherty, B. (2019). *Statement on International Humanitarian Law, CCW meeting on lethal autonomous weapons systems*. Erişim 16 Temmuz, 2025, Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/news/2019/03/26/statement-international-humanitarian-law-ccw-meeting-lethal-autonomous-weapons>

Farrant, J., & Ford, C. M. (2022). Autonomous weapons and weapon reviews: The UK Second International Weapon Review Forum. *International Law Studies*, 93(1),1-35. Erişim tarihi: 26 Temmuz 2025, <https://digital-commons.usnwc.edu/ils/vol93/iss1/13>

Gillard, E.-C. (2018). *Proportionality in the Conduct of Hostilities: The Incidental Harm Side of the Assessment*. International Institute of Humanitarian Law. Erişim tarihi: 06 Ağustos 2025, <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2018-12-10-proportionality-conduct-hostilities-incident-harm-gillard-final.pdf>

Gross, M. (2010). *Moral dilemmas of modern war: Torture, assassination, and blackmail in an age of terror*. Cambridge University Press.

Henckaerts, J.-M., and Doswald-Beck, L. (2005). Customary international humanitarian law (Vol. I: Rules). Cambridge University Press/ICRC, Erişim tarihi: 06 Ağustos 2025, <https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/other/customary-international-humanitarian-law-i-icrc-eng.pdf>

Human Rights Watch, & International Human Rights Clinic (Harvard Law School). (2015). Mind the gap: The lack of accountability for killer robots, Erişim tarihi: 16 Ağustos, 2025, <https://www.hrw.org/report/2015/04/09/mind-gap/lack-accountability-killer-robots>

Human Rights Watch. (2015). *Mind the gap: The lack of accountability for killer robots*. Erişim tarihi: 16 Ağustos, 2025. <https://www.hrw.org/report/2015/04/09/mind-gap/lack-accountability-killer-robots>

Human Rights Watch. (2022). *Libya: Landmines, other war hazards, killing civilians*. Erişim tarihi: 12 Ağustos, 2025. <https://www.hrw.org/news/2022/04/27/libya-landmines-other-war-hazards-killing-civilians>

Human Rights Watch. (2024). *Gaza: Investigate alleged use of banned weapons*. Erişim tarihi: 3 Ağustos, 2025. <https://www.hrw.org>

Human Rights Watch. (2024, 10 Eylül). *Gaza: Israeli military's digital tools risk civilian harm*. Erişim tarihi: 5 Mayıs, 2025. <https://www.hrw.org/news/2024/09/10/gaza-israeli-militarys-digital-tools-risk-civilian-harm>

Human Rights Watch. (2024, 10 Eylül). *Questions and answers: Israeli military's use of digital tools in Gaza*. Human Rights Watch. Erişim tarihi: 2 Temmuz, 2025. <https://www.hrw.org/news/2024/09/10/questions-and-answers-israeli-militarys-use-digital-tools-gaza>

Human Rights Watch. (2025). *A Hazard to human rights: Autonomous weapons systems and digital decision-making*. Erişim tarihi: 16 Ağustos, 2025. <https://www.hrw.org/report/2025/04/28/hazard-human-rights/autonomous-weapons-systems-and-digital-decision-making>

Human Rights Watch. (2025). *Explosive Weapons in Populated Areas*. Erişim tarihi: 21 Ağustos, 2025. <https://www.hrw.org/topic/arms/explosive-weapons-in-populated-areas>

Human Rights Watch. (2025). *World Report 2025: Israel and Palestine*. Erişim tarihi: 2 Ağustos, 2025, <https://www.hrw.org/world-report/2025/country-chapters/israel-and-palestine>

International Committee of the Red Cross (ICRC). (2018). *The principle of proportionality in the rules governing the conduct of hostilities under international humanitarian law: Report of an expert meeting (Québec, 22–23 June 2016)*, Erişim tarihi: 12 Ağustos, 2025, <https://www.icrc.org/en/document/international-expert-meeting-report-principle-proportionality>

International Committee of the Red Cross (ICRC). (2021). *International Review of the Red Cross*. No. 913, Erişim tarihi: 21 Ağustos, 2025, <https://international-review.icrc.org>

International Committee of the Red Cross. (1977). *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949 (Protocol I)*. Erişim tarihi: 8 Haziran, 2025. <https://ihl-databases.icrc.org>

International Committee of the Red Cross. (2006). *A guide to the legal review of new weapons, means and methods of warfare: Measures to*

implement Article 36 of Additional Protocol I of 1977, Erişim tarihi: 18 Haziran, 2025, https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/other/icrc_002_0902.pdf

International Committee of the Red Cross. (2021). ICRC position on autonomous weapon systems (and background paper).

International Committee of the Red Cross. (2023). Protecting civilians against digital threats during armed conflict: Recommendations to states, belligerents, tech companies, and humanitarian organizations, Erişim tarihi: 13 Haziran 2025, ICRC, <https://www.icrc.org/en/publication/473501-protecting-civilians-against-digital-threats-during-armed-conflict>

International Court of Justice. (1996). *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion*. Erişim tarihi: 23 Haziran 2025. <https://www.icj-cij.org>

International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY). (1995). *Prosecutor v. Tadić, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction*. Case No. IT-94-1, Erişim tarihi: 23 Haziran 2025, <https://www.icty.org/x/cases/tadic/acdec/en/51002.htm>

International Humanitarian Law Databases (t.y.). *Article 7 - Prohibitions on the use of booby-traps and other devices*. Erişim tarihi: 10 Mayıs 2025, https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/ccw-amended-protocol-ii-1996/article-7?utm_source=chatgpt.com

International Humanitarian Law Databases. (t.y.). *Weapons of a Nature to Cause Superfluous Injury or Unnecessary Suffering*. Erişim tarihi: 12 Mayıs 2025, https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1/rule70?utm_source=chatgpt.com

International Law Association Study Group on the Conduct of Hostilities in the 21st Century. (2017). The conduct of hostilities and international humanitarian law: Challenges of 21st century warfare (Final Report). International Law Studies (Naval War College), 93, 322–388.

International Review of the Red Cross. (2021). The role of digital technologies in humanitarian law, policy and action. *International Review of the Red Cross*, 103(913), Erişim tarihi: 15 Mayıs 2025, <https://international-review.icrc.org/articles/digital-technologies-humanitarian-law-policy-action-913>

IRRC (2021). *The role of digital technologies in humanitarian law, policy and action: Charting a path forward*. Erişim tarihi: 10 Mayıs 2025, https://international-review.icrc.org/articles/digital-technologies-humanitarian-law-policy-action-913?utm_source=chatgpt.com

Jevglevskaia, N. (2018). Weapons review obligation under customary international law. *Journal of Conflict and Security Law*, 23(2), 293–314. Erişim tarihi: 12 Ağustos 2025, <https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1724&context=ils>

Kastan, B., Autonomous Weapons Systems: A Coming Legal 'Singularity'? (April 10, 2012). 2013 *Journal of Law, Technology and Policy* 45 (2013), Erişim tarihi: 26 Mayıs 2025, <https://ssrn.com/abstract=2037808>

Lieber Institute (West Point). (2024, September 18). Exploding pagers and the law, Erişim tarihi: 26 Mayıs 2025, <https://lieber.westpoint.edu/exploding-pagers-law/>

McCormack, T. (2023). IHL and the targeting of data. *International Law Studies*, 94(1). 222-240, Erişim tarihi: 29 Mayıs 2025, <https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1725&context=ils>

Meyrowitz, H. (2009). *The principle of superfluous injury or unnecessary suffering*. Erişim tarihi: 15 Haziran 2025. IIHL Online Library. <https://www.onlinelibrary.iihl.org/wp-content/uploads/2021/07/Principle-Superfluous-Injury-Unnecessary-Suffering.pdf>.

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2024, 15 Nisan). *UN experts deplore purported use of AI to commit 'domicide' in Gaza call*. Erişim tarihi: 8 Eylül 2025. OHCHR Press Release. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/04/gaza-un-experts-deplore-use-purported-ai-commit-domicide-gaza-call>

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2020). Berkeley Protocol on digital open source investigations, OHCHR, Erişim tarihi: 14 Eylül 2025, https://www.ohchr.org/sites/default/files/2024-01/OHCHR_BerkeleyProtocol.pdf

OHCHR. (2024, September 19). Exploding pagers and radios: A terrifying violation of international law, say UN experts, Erişim tarihi: 14 Eylül 2025, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/09/exploding-pagers-and-radios-terrifying-violation-international-law-say-un>

Pacholska, M. (2023). Military artificial intelligence and the principle of distinction: A state responsibility perspective. *Israel Law Review*, 56(1), 3–23, Erişim tarihi: 14 Haziran 2025, <https://www.cambridge.org/core/journals/israel-law-review/article/military-artificial-intelligence-and-the-principle-of-distinction-a-state-responsibility-perspective/972D0662B1207C14656D5128B7B139FA>

Peperkamp, L. (2024). Technology and the Civilianization of Warfare. *Ethics & International Affairs*, 38(1), 64–74, Erişim tarihi: 14 Temmuz 2025, doi:10.1017/S0892679424000121

Perdijk, A. (2025). Conducting military operations in an urban setting: How IHL applies to the pager attacks (Master's thesis, Swedish Defence University), Erişim tarihi: 9 Mayıs 2025. <https://fhs.diva-portal.org/smash/get/diva2%3A1974147/FULLTEXT01.pdf>

Perdijk, A. (2025). *Rigged pagers and new methods of warfare: Legal analysis*. Erişim tarihi: 9 Mayıs 2025. <https://fhs.diva-portal.org/smash/get/diva2%3A1974147/FULLTEXT01.pdf>

Rome Statute of the International Criminal Court. (1998). Erişim tarihi: 4 Temmuz 2025. <https://www.icc-cpi.int>

Sassòli, M. (2019). International humanitarian law: Rules, controversies, and solutions to problems arising in warfare. Edward Elgar Publishing, Erişim tarihi: 4 Temmuz 2025, DOI:10.24425/pyil.2020.134486

Schmitt, M. N. (Ed.). (2013). *Tallinn Manual on the International Law Applicable to Cyber Warfare*. Cambridge University Press.

Schmitt, M. N., and Widmar, E. W. (2014). "On target": Precision and balance in the contemporary law of targeting. *Harvard National Security Journal*, 7, 379–445, Erişim tarihi: 25 Haziran 2025, <https://centaur.reading.ac.uk/89853/1/Schmitt%20On%20Target%20Precision%20and%20Balance.pdf>

SonDakika.com. (2024, 30 Kasım). *Hamas'tan uluslararası soruşturma çağırısı*. Erişim tarihi: 12 Haziran 2025, <https://www.sondakika.com/guncel/haber-hamas-tan-uluslararasi-sorusturma-cagrisi-18105813/>

The Guardian. (2024, September 18). Walkie-talkie blasts: attacks on Hezbollah kill 20 as Israel says military focus shifting North, Erişim tarihi: 12 Haziran 2025, <https://www.theguardian.com/world/2024/sep/18/explosions-linked-to-walkie-talkies-deaths-lebanon>

Turktime. (2024). *Hamas'tan İsrail'e yasaklı silah suçlaması: Cesetler*

buharlaştı. Erişim tarihi: 6 Temmuz 2025. (Turktime Haber Arşivi),
<https://www.turktime.com>

Turktime. (2024, 30 Kasım). *Hamas'tan yasaklı silah kullanımını için uluslararası komite çağrısı*. Erişim tarihi: 6 Temmuz 2025, <https://www.turktime.com/haber/hamas-tan-yasakli-silah-kullanimini-icin-uluslararasi-komite-cagrisi/702796>

UN News. (2024). *Gaza: Rights experts condemn AI role in destruction by Israeli military*. Erişim tarihi: 6 Haziran 2025. <https://news.un.org/en/story/2024/04/1148561>

United Nations Office for Disarmament Affairs. (1996). Amended Protocol II to the Convention on Certain Conventional Weapons: Protocol on prohibitions or restrictions on the use of mines, booby-traps and other devices (as amended on 3 May 1996), Erişim tarihi: 15 Temmuz 2025, https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?chapter=26&clang=_en&mtdsg_no=XXVI-2-b&src=TREATY

United Nations. (1972). *Biological Weapons Convention*. Erişim tarihi: 15 Temmuz 2025. <https://www.un.org/disarmament>

United Nations. (1980). *Convention on Certain Conventional Weapons (CCW), Amended Protocol II*. Articles 3 & 7. Erişim tarihi: 15 Temmuz 2025. <https://www.un.org/disarmament>

United Nations. (1993). *Chemical Weapons Convention*. Erişim tarihi: 5 Eylül 2025. <https://www.opcw.org>

United Nations. (1996). *Amended Protocol II to the Convention on Certain Conventional Weapons*. Articles 3 & 7. Erişim tarihi: 3 Nisan 2025. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.40_CCW%20P-II%20as%20amended.pdf

United Nations. (1996). Protocol on prohibitions or restrictions on the use of mines, booby-traps and other devices as amended on 3 May 1996 (Amended Protocol II to the CCW). United Nations Treaty Series (PDF), Erişim tarihi: 3 Nisan 2025, https://treaties.un.org/doc/Treaties/1996/05/19960503%2001-38%20AM/Ch_XXVI_02_bp.pdf

United Nations. (2002). Elements of crimes (ICC-ASP/1/3, Part II.B), Erişim tarihi: 3 Nisan 2025, <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Elements-of-Crimes.pdf>

